

Submission: 07.12.2019
Acceptance: 16.03.2020

IŞİD'in İdeolojisi: Cihadi Selefilik

Sarkan Salman Abubaker¹

IŞİD'in İdeolojisi: Cihadi Selefilik

Öz

IŞİD'in eylemlerini İslam'a dayandırarak meşrulaştırmaya çalıştığını anlayabilmek için, ideolojisinin temelini oluşturan ve dinin farklı bir yorumu olan Selefilik veya Vehhabilik olarak adlandırılan Sünni kökenli mezhebin inanç sistemini ve yorumunu bilmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada Selefilik'in tarihinden başlayarak IŞİD'in düşünce yapısı üzerinde durulmuş ve örgütün hangi izleri takip ettiği ve nerelere atıf yapıldığı incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: IŞİD, İslam Devleti, Cihadi Selefilik, mezhep, terörizm

The ideology of ISIS: Salafi-Jihadism

Abstract

In order to perceive the attempt of ISIS to legitimate its actions based on Islam, it is required to recognize the belief system and interpretation of Sunni origin sect named as Salafism or Wahhabism, which constitutes grounds for their ideology and different interpretation of the religion. Therefore, the ideology of ISIS is emphasized in this study, starting from the history of Salafism, and it is analysed which traces are followed by the organization and which sections are cited.

Keywords: ISIS, Islamic State, Salafi Jihadism, Sect, terrorism

1. Giriş

Toplumun bir kesimi ön yargılarla dolu sabit ve kati ideolojik fikirlere kapılarak veya bir şekilde kendini ispatlama gereksiniminden kaynaklı terör faaliyetleri içerisinde yer alabilecekleri gibi ideoloji ve değerleri uğruna hayatlarını ortaya koyabilmektedir. İnsanların yolunda ölmeye değer gördükleri unsurların temelinde, onların inançları ve manevi duyguları yatmaktadır (Albayrak, 2004, s. 297). Bu açıdan, terörizmin ideolojik boyutuna bakıldığı zaman farklı ideolojiler ile karşılaşmaktadır. Literatürde çoğunlukla bu ideolojiler dörde ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, Marksist-Leninist ideolojinin baskın olduğu örgütlerdir. Bu sınıflandırma içerisinde değerlendirilecek olan örgütlerin temel hedefi, eylemlerini gerçekleştirdikleri ülkedeki bulunan rejimi yok ederek yerine Marksist-Leninist bir sistem ve yönetim biçimi kurmaktır. İkincisi, etnik kökenli bölücü yönü ağırlıklı olan örgütlerdir. Bu grupta incelenen örgütler ise savaş verdikleri ülkede kendince belirlenmiş olan bölgelerde yarı-bağımsız veya genellikle tam bağımsız bir devlet inşa etmeyi amaçlamaktadır. Üçüncüsü ise, aşırı milliyetçi, faşist örgütlerdir. Temelde ırkçı bir yaklaşımı kabullenen bu örgütler, benimsedikleri öğretinin doğrultusunda ilgili devletin sosyal, kültürel, iktisadi, siyasi ve hukuksal sistemlerinin yeniden düzenlenmesini ana hedef edinir. Çoğunlukla bir lider ve katı merkezîyetçi bir düşünce benimser ve genel yurttaşlık yaklaşımının yerine ırk prensibine dayalı vatandaşlığı öne plana çıkarır. Dördüncüsü ise, dini motifleri baskın olan örgütlerdir (Çağlar, 1997, ss.124-125). Örneğin, büyük kitleleri kolayca etkileyen dini kendine referans alan gruplar bu düşünceler arasında yer almaktadır. Benzer şekilde, terörizm olgusunun ortaya çıkmasına neden olan ideolojik temellerinden biri olarak din; insanın mayasına konulmuş bir keyfiyet olup ilk insanla birlikte yaşamaya başlamış ve kesintisiz olarak günümüze kadar da yaşamaya devam etmiştir (Kuyaksil, 2014, s. 85). Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını

¹ Lecturer at Faculty of Political Science, Salahaddin University, Erbil, IRAQ, sarkan.abubaker@su.edu.krd, ORCID: 0000-0002-1136-0656.

sağlamak ve/veya güçlerine meşruiyet kazandırmak için, ilk insandan beri kesintisiz olarak yaşanan bu olguyu kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir (Erdem, 2016, s. 31). Bu nedenle de tarihin her döneminde dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür.

Din, yaşanan her dönemde insanları farklı açılardan etkilemiştir. Aynı dinin değişik zaman ve bölgede farklı algılanması, farklı yorumlanması da söz konusudur (Acar, 2012, s.123). Bu çerçevede, aynı dini gelenek içerisinde yorumlardan biri şiddete yönlendirirken, bir diğeri şiddetin her türlüünü reddedebilir. Her din, insanlığa barış ve huzur getirme iddiasıyla ortaya çıkar. Fakat bu iddianın farklı yorum ve yöntemler ile uygulamaya çalışılmasından dolayı birbirinden farklı sonuçlar elde edilir ve arzulan barış-huzur ortamı bir türlü tesis edilemez. Örneğin, kendi yorumları sonucunda ulaştıkları inanişaya ters düşen insanlar, dini referans alan terör örgütlerince sapkın ve kötü olarak nitelendirilerek düşman tanımlamasına dâhil edilirler (Erdem, 2016, s. 33).

Öyle ki, bir dini gruba katılan insanlara anlatılan din yorumu, o insanların şiddet içeren hareketlere yönelmesinde son derece etkin bir rol oynamaktadır. Bir diğer ifadeyle, dini bakış açısından beslenen ve dini referanslı terör eylemlerinde adı geçen örgütler, dini unsurları genellikle bağılılıklarını mobilize eden bir hareket ideolojisi durumuna getirmektedir. Mesela grup veya örgüt tarafından çeşitli yollarla sistematik olarak düzenlenen “seminer, kurs, sohbet” gibi toplantılarda üyeler sosyal etkileşim alanına yaklaştırılarak yeniden sosyalleştirilir (Kirman, 2006, s. 327). Bu süre zarfında üyelerin kendilerini bu dünyadan daha çok farklı bir dünyada hissedip düşünceleri, dünyadan zamanla yabancılaşmaları ve özellikle duygusal sömürüye maruz kalmaları söz konusudur.

Dini duyguları kullanan terör örgütleri kutsal kitaplarındaki şiddet ile ilgili konuları farklı yorumlayarak kendi gayeleri yönünde uygulayıp hayata geçirdikleri şiddet eylemlerini din ile bağdaştırarak haklılık kazanmaya çalışmaktadırlar. Bu tür örgütler, genellikle uhrevi hayat ile ilgili ümit vermektedir. Dolayısıyla dinin terör örgütlerince istismar edilmesi, diğer seçeneklere nazaran çok daha kolay olmaktadır. Çünkü dini konulardaki vaatler, şehitlik ve cennet gibi daha çok öldükten sonraki hayata dair konulardır ve hayattayken gerçekleştirilmesi beklenmemektedir.

Söz verilen cennete öldürdükten sonra kavuşulacağına göre örgütün emelleri için ölüm (Acar, 2012, ss. 153-154) kutsal bir olay ve ilahi bir görevdir. Bu bağlamda, Kirman’a (2006, s. 327) göre, günümüzde, özellikle dinin ekonomik modelinde sıkça vurgulanan “din pazarlarının” yanı sıra, artık “şehit pazarlarından” da bahsedilmektedir. Aslında şehitliğin Hıristiyanlık ve İslam gibi dini geleneklerde kutsal sayıldığı kabul edilmekle birlikte dini hareketlerin ve terör örgütlerinin bu kavramı manipüle ettikleri söylenebilir. Ayrıca Kirman, “Bu pazar (Şehitlik Pazarı) bir kere kurulunca onu kapatmak pek mümkün değildir. Hemen her kültürde ve her coğrafyada değerleri uğruna ölmek isteyen insanların varlığı söz konusudur” demektedir. Bu nedenle intihar girişimleri gibi eylemleri yücelten ve kutsallaştıran dini hareketler ölüme gönderdikleri mensuplarının yerlerini çok kolay doldurabilmektedir. Şiddeti kutsal bir amaçla uyguladıklarına inandıkları için, bu örgütlerin elemanları eylemlerini bir cinayet olarak adlandırmamakta ve dolayısıyla da pişmanlık duymamaktadırlar (Erdem, 2016, ss. 34-35). Burada, olaylarla ilgisi olmayan insanların öldürülmesi, toplumda bu örgütlere karşı bir nefret ve antipati oluşturmaya başlar. Fakat bu örgütlerin nazarında toplumun tepkisinin bir değeri yoktur, onlar için önemli olan husus Allah’ın takdiridir.

Bu çerçevede kendini dini açıdan farklı gören insanlar, terör örgütünün hedefleri doğrultusunda daha kolay yönlendirilebildikleri için manevi duygularla yapılan terörizm, diğer fikirler

ile beslenen terörizmden daha kuvvetlidir. Bu sebeple iyi eğitim almış, oldukça zengin kesimlerden gelen, dışarıdan bakıldığında bir sıkıntısı olmayan kimselerin de teröre başvurabilmeleri ya da terör örgütlerine katılmalarının nedeni örgüt düşüncesine inanıştır diyebiliriz.

Günümüzde din temelli terör eylemlerine verilebilecek en iyi örnekler; El-Kaide ve 2014'te ortaya çıkan ve El Kaide'den daha köklü eylemlerde bulunan Irak Şam İslam Devleti'dir (İŞİD). Çünkü El-Kaide ve İŞİD, dünya kamuoyuna sundukları açıklamalarda ve yayınladıkları bildirimlerde, meydana getirdikleri eylemleri İslam adına ve İslam düşmanlarını etkisiz kılma amacıyla gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedir.

2. İŞİD Terör Örgütünün Ortaya Çıkışı

Arapça adı "Ad-Davla Al-Islāmiyya fi al-'Irāqwa-sh-Shām" olan ve Türkçe kısaltmasıyla İŞİD (Irak Şam İslam Devleti) olarak bilinen "İslam Devleti" (İD) kurulduğu zamandan bu yana farklı isimlerle anılmıştır. İlk olarak Tevhid ve Cihat Örgütü (TCÖ) adıyla Ebu Musab Zerkavi tarafından İran sınırı yakınlarında kurulan örgüt, 2001 yılında ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle, Zerkavi tarafından Irak'ın kuzeyine taşınmış ve bu bölgede el-Kaide ile işbirliği içerisinde olan Ensar el-İslam örgütü ile temasa geçmiştir (Okumuş, 2014, s. 115).

TCÖ, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ile dağılan Irak ordusundan geriye kalan silah, teçhizat ve cephane ile güçlenerek işgale karşı direnişini arttırmış, bir yandan da uluslararası ağlar aracılığıyla direnişe destek vermeleri için diğer yabancı ülkedeki savaşçılara çağrıda bulunmuştur (Bilgesam, 2015, ss. 16-18). Bu çağrıdan kısa bir süre sonra işgalci güçlere karşı direnişe destek vermek için Irak'a çok sayıda yabancı savaşçı gelerek örgüte katılmıştır. Bu savaşçı grubu, bazıları Afganistan, Çeçenistan, Keşmir, Bosna gibi bölgelerdeki çatışmalarda bulunan deneyimli savaşçılardan oluşurken, bir kısmı ise Arap ve İslam dünyasının çeşitli yerlerinden gelen gençlerden oluşmaktaydı (Acun, 2014, ss. 1-2). Bu gelişmeler Irak el-Kaidesi'nin temellerini de atmıştır.

TCÖ, Irak'ta ABD'ye karşı gerçekleştirdiği saldırılarla adını daha da güçlendirdi. Aynı zamanda, yayılmak ve gücünü arttırmak için, ABD ile silahlı mücadelede bulunmak; Iraklı güvenlik kuvvetlerinin birlik olup güçlenmesinin önüne geçmek ve insanları bunlarla işbirliğinden alı koymak; ülkedeki ekonomiyi yeniden yapılandırma sürecine zarar vermek ve ülkede yaşayan Sünni-Şii mezhepleri arasında bir arbede çıkartmak gibi temel stratejiler de geliştirmiştir. Bu stratejiler örgütün güçlenmesine katkı sağlamıştır (Erkmen, 2014). Bunlarla birlikte TCÖ'yü Irak'ta bulunan diğer isyancı gruplardan farklılaştıran en önemli özelliği uyguladığı taktiklerdi. Örgüt, ABD ve müttefiklerine karşı alışılmış silahlarla ve gerilla taktikleriyle savaşmak yerine daha çok bombalı araçlar kullanılarak uygulanan intihar bombası saldırıları gerçekleştirmiştir (Okumuş, 2014, s. 117).

2004 yılının Nisan ayında ABD ve Iraklı direnişçiler arasında yaşanan ve Birinci Felluce Savaşı olarak isimlendirilen bu çarpışmalardan sonra, El Kaide için Zerkavi ve örgütünün direnişteki rolü ve önemi artmıştı. Zerkavi, savaş sonrasında kendisine "Felluce İslami Halifeliği'nin Emiri" olarak bağlılık yemini eden mücadeleçilerle gücünü arttırmıştır (Todenhöfer, 2015, s. 14). El Kaide'nin daha önceleri birleşme tekliflerini defalarca reddeden Zerkavi, 2004 Ekim ayında El Kaide'nin lideri bin Ladin'in yaptığı son birleşme çağrısını kabul etmiştir. Böylelikle El Kaide'ye bağlılığını ilan eden örgüt "Tanzim Kaidat el-Cihat fi Bilad el-Rafidayn," Türkçe karşılığıyla "İki Nehir Topraklarındaki el Kaide" (kısaca Irak el Kaidesi) (Al Qaeda in Iraq, AQI) adını almıştır (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016, s. 193).

Irak el-Kaidesi, disiplini ve kullandığı profesyonel saldırı taktikleri ile kısa bir zaman içinde Irak'ta güçlü bir silahlı örgüt haline geldi. El-Anbar şehri başta olmak üzere Sünni kesimin yoğunlaştığı bölgelerden ABD ve Irak güvenlik kuvvetlerini çıkararak kendi adına büyük bir zafer elde etmişti (Bilgesam, 2015, s. 17). Bu dönemde başkent Bağdat'ın Azamiye, Nazımiye, Ebu Garib bölgelerini içine alarak hükmettiği alanları genişletmiş olmuştur.

Ocak 2006'da ideolojisine yakın birkaç radikal İslami grup ile birleşerek önce "Mücahidin Şûra Konseyi," daha sonra Ekim 2016'da "Irak İslam Devleti" (İİD) adlarını almıştır (Oosterveld ve Bloem, 2016, s. 8). 2007'de terör eylemlerinde patlayıcı yüklü araçlar ve canlı bombalar kullanılarak faaliyetlerini arttırırken (Gürler ve Özdemir, 2014a, ss. 123-124), sivillere yönelik sert şiddet içerikli tutumlarından ve radikal İslami doktrinlerden dolayı Iraklı Sünni milliyetçilerin ve seküler grupların bu çatı organizasyona katılımı zayıf kalmıştır (Okumuş, 2014, s. 117).

Yaşanan bu olumsuz gelişmeler neticesinde ABD, 2007 yılında Irak politikasını değiştirerek yeni bir strateji uygulamaya başlamış, bu doğrultuda Irak'a hem daha fazla askeri güç getirmiş hem de sert savaş uygulamalarının yerine halka dönük yumuşak güç uygulamalarına geçiş yapmıştır. Sünni yerlerde aşiretler vasıtasıyla "Sahva" (uyanış) Konseyi gibi bir takım direniş gruplarının kurulmasını desteklemiştir (Demirci, 2017, s. 2).

Bu adımlar sayesinde Irak İslam Devleti ve Ensar el-İslam dışında diğer gruplar silahlarını bırakıp maaşa bağlanmış ve ABD güçleri ile beraber hareket etmeye başlamıştır (Todenhöfer, 2015, ss. 15-16). Bu çatışmalar kısa vadede İİD'nin giderek güç kaybetmesine ve aynı zamanda militan sayısının azalmasına sebep olmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014b, s. 2).

Zerkavi'nin 2006'da ve daha sonra örgütün başına geçen liderlerin de peş peşe öldürülmesi ile, IŞİD'in liderlik mevkinde 2019' kadar Ebu Bekir el Bağdadi¹ geçmiştir (Varlı ve Uğur, 2016, ss. 9-10). El-Bagdadi'nin liderliğiyle birlikte örgütün Irak ve çevresinde etkinliği artmış, Suriye topraklarına da yayılmaya başlamış ve Nisan 2013'te ismini bugün yaygın bilinen haliyle, "Irak ve Şam İslam Devleti" (IŞİD/DAEŞ) olarak değiştirmiştir (Güller, 2014, s. 114).²

IŞİD, Irak'ın en büyük ikinci şehri olan Musul'u işgal ettikten sonra da, 29 Haziran 2014'te Ebu Bekir el-Bagdadi'nin sözcülüğünü yapan Şeyh Mücahit Ebu Muhammed el Adnani'nin onun adına hutbe okutması ve Hilafeti ilan etmesi ile ismini "İslam Devleti" olarak belirlemiştir (Irshaid, 2015).

Böylece örgütün adı Irak Şam İslam Devlet'inden tekrar "İslam Devleti" (İD) ismine dönmüştür. Ama Arap dünyasında hep DAESH ya da DEASH ismiyle anılmıştır (Barrett, 2014, s. 4). Sadece örgütün sempatanları IŞİD için "İslam Devleti" (Arapçada "Devlet-ül İslam") adını kullanıp, kendisinden "devlet" diye söz etmektedir. Yani "IŞİD'i devlet olarak kabul etme ya da etmeme" yaklaşımına bağlı olarak farklı isimlendirmeler söz konusudur. Dolayısıyla IŞİD terör örgütünün ismi, kurulduğu günden itibaren elde ettiği güç ile orantılı olarak Tablo-3'te görüldüğü gibi sürekli değişmiştir.³

¹ Bağdadi 26 Ekim 2019'de ABD tarafından Idlip-Suriye'de gerçekleştirilen bir operasyon neticesinde öldürülmüştür.

² Burada, örgütün isminde "Şam" ifadesinin değişik yorumlarına dayanan ilk farklı kullanımı Arapça'da, Şam'ın Suriye genelini ifade ettiğinden hareketle "Islamic State in Iraq and Syria" (ISIS) şeklindedir (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s. 24). Ancak ABD ise Şam'ın Suriye'den daha geniş toprakları ifade ettiği değerlendirmesiyle örgütü "Islamic State in Iraq and Levant" (ISIL) olarak adlandırmıştır. Birçok cihatçı örgütçe isim olarak kullanılan Şam'ın toprakları Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin/İsrail olarak bölünmüştür. Bu bölge tarihsel açıdan Levant, Biladü's Şam ya da "Büyük Suriye" olarak da anılmıştır. Biladü's Şam Hulefa-i Raşidin, Abbasi ve Emevi dönemlerinde bir vilayettir (Shamieh ve Zoltán, 2015, s. 367).

³ Batı ve Türkiye'de de zaman içerisinde bu örgüte farklı isimler verilmiştir. Yabancı kaynaklarda AQI (*Al-Qaeda of Iraq*), ISIL (*Islamic State of Iraq and Levant*) Irak ve Levant İslam Devleti (İLİD), ISIS (*Islamic State of Iraq and Al-*

Tablo 1. Örgütün İsminin Değiştiği ve Faaliyette Bulunduğu Yıllar (Salman ve Ilgıt, 2019, s. 532).

İSİM	FAALİYET YILLARI
Tevhit ve Cihat Örgütü	1999-2003
"İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide" (Irak el-Kaidesi)	2004-2006
Mücahitler Şura Konseyi	2006
Irak İslam Devleti (İİD)	2006-2013
Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD)	2013-2014
İslam Devleti (İD)	2014 sonrası

3. İŞİD'in Düşünsel Temelleri

İŞİD terör örgütü eylemlerine bir haklılık gerekçesi oluşturmak ve onları meşrulaştırmak için İslami kullanarak köktendinci kabul edilen Sünni kökenli bir mezhep olan Selefilik veya Vehabilik olarak adlandırılan inanç ve yorum sistemine dayanmaktadır. Bunun için Selefilik tarihini ele alarak İŞİD'in düşünce ve yönetim yapısını inceleyeceğiz.

Öncelikle selef, kelime anlamı olarak "Bir görevde, bir makamda kendinden önce bulunmuş olan kimse, öncel" anlamına gelmektedir (Ateş, 2007, s. 615). İslami literatürde ise, "En hayırlı nesil; benim dönemimde yaşayanlardır. Sonra onları izleyenler, sonra onların ardından gelenlerdir" mealindeki hadiste; "en hayırlı nesiller" oldukları haber verilen, İslam tarihindeki ilk üç kuşağa (Sahabeler, *Tabiin* ve *Tebe-i Tabiin*) *Selef-i Salihin* denir (Erdem, 2016, ss. 57-58). Hazreti Muhammed'in arkadaşları (sahabeler) ve sahabeleri gören nesle (*tabiin*) ve tabiini görenlerin (*Tebe-i Tabiin*) davranışlarını ölçü kabul edenlere "Selefi" denmektedir (Özsoy, 2017). Selefilik ise; İslam'ı, *Selef-i Salihin*'in anlayıp yaşadığı gibi yaşama arzusunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. "Din ve dinin anlaşılması açısından ne varsa bütün bunların Hz. Muhammed ve selefler tarafından ortaya konulduğu, bunların yorumlanmaması gerektiği ve aksi bir durumun dinde 'bid'at"⁴ çıkarmak olacağı" ilkesine dayanmaktadır (Erdem, 2016, s. 58).

Temellerini İslam'ın ilk temsilcilerinin yaşam tarzlarına dayandıran bu mezhep, anlaşılacağı gibi öze dönmeyi kabullenmekte ve bunun haricindeki yorumları reddetmektedir. Dar anlamda,⁵ Kuran ve Peygambere geri dönüş yapmak anlamında kullanılsa da, geniş anlamda "tevil"⁶ ve yorumu reddederek İslami birikimleri kabul etmeyen bu anlayış, insan faktörünü yok saymaktadır. Mantık ve akıl yöntemlerinin İslam'a sonradan dâhil edildiğini iddia eden mezhep düşünürleri, sahabe ve tabiinin bu yöntemleri kullanmadığını öne sürmekte, bu sebeple düşünce ve aklın kabul ettiği her şeyi reddetmektedirler (Türkoğlu, 2017, s. 166). Dolayısıyla kendilerini Selef olarak tanımlayanlar, Selefiligi; "İslam dinini sahabe dönemindeki gibi saf haliyle kabul etmek

Sham), IS (*Islamic State*), DAESH (*Dawlat Al-Islamiyah*'al-Iraq Wa Belaad Al-Sham) isimleri kullanılmaktadır (Blanchard ve Humud, 2017, s. 1). Ancak özellikle Türkiye hükümeti (Ekim 2014'ten itibaren), örgütün bir terör örgütü olduğunu, İslam ve devletle bağdaştırılmayacağını ifade ederek örgütün Arapça isminin "*Ad-Davla Al-Islamiyya fi al-'Irâqwa-sh-Shâm*" kısaltması olan "DAESH" terimini kullanmaktadır. Fakat Türkiye'de İŞİD adı yaygın olarak kullanıldığından bu çalışmada da bu isim kullanılmıştır.

⁴ Bidat, sonradan çıkarılan şey demektir. Bunlar ya âdette olur veya ibadette olur. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde bidat Arapça *bid'at*; "İslam dininde Hz. Muhammed zamanından sonra ortaya çıkan değişik yargılar ve ilkeler, sonradan türeyen şey" anlamına gelmektedir.

⁵ Selefilik, İslam'ın dört ana kaynağı olan Kuran, Sünnet, İcma (İslam âlimlerinin aynı hükümde birleşmesi) ve Kıyas'tan (hüküm hakkında ayet ya da sünnet bulunmayan konuları sebep sonuç ilişkisiyle bağlama) sadece Kuran ve Sünnet'i esas alır (Güller, 2014, s. 121).

⁶ Tevil kelimesinin aslının "idare etmek, yönetmek" (*es-siyase*) anlamında *el-iyale* kökünden geldiği de söylenmiştir. "Bu durumda, kelamı tevil eden kişi, sanki onu yönetti, idare etti ve ondaki manayı yerine koydu" anlamındadır. İbn Rüşd tevil şöyle tarif ve izah etmiştir: "Tevil'in manası, bir sözü hakiki delaletinden ve manasından çıkararak mecazi delaletle ve manaya götürmektir" (Erten, 2013, ss. 9-10).

(Schmid, 2014, s. 15), bidat ve tahrifatlardan (Demir, 2014, s. 3), eski medeniyetlerin kalıntılarından ve sonrada ortaya çıkan fırkaların görüşlerinden uzak kalmak” diye tarif ederler (Hakye-
mez, 2017). Böylelikle Selefilik, değiştirmeyi, dönüştürmeyi vaat ederken İslam’ın ilk zaman-
lardaki “safliğına” ve özüne mutlaka geri dönülmesi gerektiğini ifade eder. Öze geri dönülürken
gerekirse zor kullanılabilmesine de savunmaktadırlar. Selefilik’in bu özelliği nedeniyle dışla-
maya ve radikalleşmeye yatkın bir yorum olduğu değerlendirilmeleri yapılmaktadır (Bilgi
Adamlar Kurulu Raporu, 2015, s. 31). Bu çizgideki geçmişten bugüne taşınmasında öncü kabul
edilen isimler: Kuran’da yazılanlar dışında hiçbir yorumu kabul etmeyen, Selef ve Vehhabi dü-
şüncesinin çıkış noktası olarak kabul edilen Hanbel mezhebinin kurucusu Ahmed bin Hanbel
(780-855), tekfirci düşünceyi temel alan Selefilik’in lideri Takiyeddün Ahmed İbn Teymiyye
(1263-1328) ile Vehhabiliğin fikir babası ve Suudi Krallığının iki kurucusundan biri olan Mu-
hammed bin Abdulvehhâb’dır (1703-1792) (Bodur, 2003, s. 19; Güller, 2014, s. 122; Yiğit, 2016,
s. 212).

İlk olarak, İmam Ahmed bin Hanbel’e göre; dini ilimler içinde Kitap ve sünnet haricinde
başka hiçbir ilim, yazılarak sonraki nesillere aktarılmamalıdır. Çünkü ilim adamlarının kendi
devirlerine ait problemlere sundukları çözümler, yaşadıkları çağdaki ihtiyaçları karşılamaktadır.
Bu nedenle de verilen fetvaların, yazılarak sonraki nesillere aktarılmasına ihtiyaç yoktur. Sonraki
nesillere nakledilmesi gereken temel noktalar Kuran bilgisi, Peygamber’in ilmi, O’nun ashabının
ve onlara güzellikle katılanların ilimleridir. Bu ilimler de, o kadar yalın ve net bir dille aktarıl-
malıdır ki, âlimler ve kişiler adları ile taklit edilmemelidir (Ebu Zehra, 2006, ss. 476-478).

İmam Ahmed bin Hanbel, Selefin yani ilk Müslümanların ilgilenmediği hiçbir şeyle uğraş-
mamıştır. Müslümanlar, sadece kitap (Kuran) ve sünnetle ilgilendikleri için Hanbel de bunlara
yönelmiştir. Ona göre akide ve diğer tüm İslami ilimlerin temeli yalnızca Kuran ve sünnettir.
Akide konusunda, sadece nakil kullanılır ve onun haricindeki hiç bir yola itibar edilmemelidir
(Ebu Zehra, 2006, s. 479).

Adem Apak’a (2013) göre, Selefilik’in doğuşu, 9. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Beşinci
Abbasi Halifesi Harun Reşid’in ölümünden (Miladi 809) sonra, hilafeti kardeşlerden hangisinin
elde edeceğine dair yaşanan sorunlar, iki farklı anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuş ve taraf-
larından birisi, problemleri çözmekte Müslümanların oyuna başvurmayı yeterli bulurken (*Ehl-i
Rey*); taraflarından diğeri, Müslümanların oylarına değil, hadislere başvurmak gerektiğini savun-
muştur (*Ehl-i Hadis*). Bu durum günümüzde Selefilik olarak nitelendirilen hareketin başlamasını
da beraberine getirmiştir. Selefilik, kendilerinin *Ehl-i Hadis* olarak adlandırdıkları hareketin ard-
dılı olarak nitelendirmektedirler. Selefilik’in kendi düşüncelerinin dayanağı olarak ileri sürdük-
leri ve *Ehl-i Hadis* olarak isimlendirilen hareketin en önemli âlimi İmam Hanbel de, bu çağda
(780-855) yaşamıştır (Apak, 2013).

Selefi hareket için İmam Hanbel’den sonra gelen en önemli isim; 1263-1328 yılları arasında
hayatının sürdüren Takiyeddün Ahmed İbn Teymiyye’dir (Ebu Zehra, 2006, s. 197). İbn Tey-
miyye’ye kadar bir akım olarak varlığını devam ettiren ancak kurumsallaşmayan Selefilik, İbn
Teymiyye ile kurumsallaşma yollunda önemli bir mesafe kat etmiştir. Bu âlim, Abbasi İmpara-
torluğu’nun Moğollar tarafından yıkıldığı, Bağdat’ın düştüğü ve İslam dünyasında ayrışmaların
ve fikri ekoller arasında çekişmelerin süre geldiği, İslam tarihinin en buhranlı döneminde yaşa-
mıştır (Erdem, 2016, s. 63).

13. yüzyılda dünyaya gelen İbn Teymiyye de Hanbel gibi, akla ve mantığa dayalı dinsel yo-
rumu yok sayarken, Kuran’ı ve Hz. Muhammed’in sünnetini, yani pratiklerini esas alıyordu. Sa-
habe ve tabiinin uygulamadığı tevilden kaçınıyordu. Onun düşüncesinde kelam, mantık, felsefe

ve reye yer verilmediği gibi tasavvuf⁷ gibi Bâtini⁸ akımlar da İslam dışı kabul ediliyordu (Saymaz, 2017, s. 24). Yörükân'a (1953, s. 52) göre "İbn Teymiyye'nin yetiştiği devirde kelimacılar mantık ve felsefeyi, dini esasları müdafaada esas tutmuşlar ve akliyeciliğe önem vermişlerdi. Bâtiniler her tarafta davetlerini arttırmış, Şiiiler Moğollara dayanarak kuvvetlenmişler, eserler yazarak nüfuz kazanmışlardı. Durumdan faydalanan sufiler tarikatlar kuruyor ve halkı istismar ediyorlardı."

İbn Teymiyye'ye göre; Kuran'ın getirdiği ve sünnetin açıkladığı kurallar kabul edilmelidir, şüpheleri yok etmek için dahi olsa, bunları yok saymak insanı dinden çıkarır. Akıl, Kuran'ın tevlinde tefsirinde ve ondan yargı çıkarma hususunda yalnızca hakkında haberlerin çok yoğun olduğu konularda başvurulabilir. Aklın bunun ilerisinde bir gücü varsa o da: onaylamak, kabul etmek, aktarılmanın tespit ettiği noktaları akli olana yakınlaştırmak ve aralarında uyumsuzluk olmadığını açıklamak içindir. Huzur ve mutluluk kavramları pek düşünülmez çünkü kurtuluşun yalnızca Kuran ve sünnette olduğuna inanılır. Bu sebeple Kuran'da ve sünnette yer almayan her şey bidattir ve reddedilmelidir (Berk, 2010, s. 42). Örneğin, İbn Teymiyye'ye göre, Moğollar karşında alınan büyük mağlubiyetin nedeni, Müslümanların Kuran ve Sünnet ile tebliğ edilen emirleri yeterince yerine getirmemesidir.

İbn Teymiyye'nin günümüze ulaşan görüşlerinden biri; sonradan Müslüman olsalar bile, şeriat yerine kendi kurallarını hayata geçiren Moğolları kâfir ilan etmesi (tefîr etmesi) ve onları cihadın⁹ açık hedefi olarak ilan etmesidir. Moğollara karşı ayaklanmanın ve ömrünün sonuna kadar onlara karşı cihat yapmanın farz olduğu yönünde fetva veren İbn Teymiyye'nin günümüz takipçileri, hem Müslüman yöneticilere ve seçkinlere, hem de Batı'ya karşı cihada çağırarak fetvalar yayınlarken İbn Teymiyye'yi izlemişlerdir (Erdem, 2016, ss. 63-64). Bugün IŞİD terör örgütü gibi ortaya çıkan oluşum, bazılarına göre, İbn Teymiyye'nin Moğol baskınına karşı o günün koşullarının getirdiği bir yaklaşımın el-Kaide tarafından güncellendikten sonra değişmiş bir hâli ve türevidir. İbn Teymiyye'nin Moğol istilası zamanında verdiği bölgesel bir fetvanın, Afganistan'ın Rusya tarafından işgali ile el-Kaide tarafından evrenselleştirilerek yenilenmesi, daha sonra Irak'ın ABD ve müttefikleri tarafından işgalinden sonra daha da radikalleştirilerek yorumlanması ve Müslüman halkı bu fetva ile kendi cihatlarına dâhil edilmesi bilinçli olarak yapılmaktadır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2015, s. 9).

İbn Teymiyye'nin itikat konusunda temel unsurlardan biri *Tevhit*¹⁰-i *ulûhiyet*'tir (*Tevhit-i ibadet*).¹¹ Buna göre asıl tevhit, ibadette Allah'ı birlemedir. "Allah'ın ibadette bir olması, kulluğun yalnızca O'na yapılması, O'na hiçbir şeyin ortak koşulmaması" demektir (Sarıkaya, 2013, s. 74). Fakat İbn Teymiyye'ye göre tevhit, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktan ibaret değildir. Mekke müşrikleri de yeri göğü var eden bir Allah'ın varlığını doğrularlardı, ancak bir takım bahaneler sunarlar ve ibadetlerini araçlarla gerçekleştirirlerdi. Müslümanlığın tevhidî,

⁷ Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde tasavvuf kelimesi, "Tanrı'nın varlığını, birliğini, niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliğiyle, yaratılanla yaratılan bir oluşu, aynı kaynaktan gelişi anlayışıyla açıklayan dinsel ve felsefi akım, İslam gizemciliği" anlamına gelmektedir.

⁸ Bâtinilik kaynaklarda "Allah ile ilişki kurabilen 'Ma'sûm İmam'ın bilebileceği temel görüşünü savunan aşırı fırkaların ortak adı" olarak geçmektedir. "Gizli olmak; bir şeyin iç yüzünü bilmek" anlamındaki "batın" veya "butun" kökünden türeyen "bâtın" kelimesine nispet ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir terimdir (Kaya, 2014, ss. 289-305).

⁹ Kuran'da "cihat" kavramı, "çabalamak, uğraşmak" anlamlarında kullanılmaktadır. Allah adına yapılan savaşlar da "cihat" olarak adlandırılır; çünkü bu savaşlar düşmana karşı gösterilen çabayı içermektedir (Taslaman, 2016, ss. 33).

¹⁰ Tevhit kelimesi sözlükte, "birlemek, bir şeyin tek olduğu hakkında hüküm vermek, bir olduğuna inanmak, tek olan ortağı olmayan bir Allah'a inanmak" anlamlarına gelmektedir (Sarıkaya, 2013).

¹¹ Ayrıca bu Tevhit'e "Tevhit-i İradî", "Tevhit-i Amelî," "Tevhit-i Ma'bûdiyyet" de denir (Sarıkaya, 2013).

ibadetleri direkt olarak Allah'a yapmak, Rabbin birliğini kabul etmektir. Dolayısıyla, Peygamber'in ilettiği ve uyguladığı şekilde ameller ve ibadetlerle Allah'ı tevhit etmek gerekmektedir. Bu nedenle duayı Allah'a yapmak, şefaati ondan dilemek olur. Ayrıca doğru yol Allah'tandır, Peygamber şahit ve iletici konumundadır. Allah'a övgü olan şeyleri Peygambere, Peygamber'in mezarına ya da Allah'tan bir başkasına dua eden, onlara yalvaran, onlardan medet uman kişi, dinden çıkıp Allah'a şirk koşmuş ve Müslümanların izinde gitmemiş olur (Yörükân, 1953, s. 54). İbn Teymiyye'nin temellerini oluşturduğu daha sonra Selefilik olarak nitelendirilecek olan bu mezhep, genel İslam düşüncesi ve yaşantısında karşılaşılan birçok davranışı din dışı saymaktadır.

İmam Hanbel ve İbn Teymiyye'den sonra Selefilik tarihinde üçüncü önemli şahıs; 1703-1792 yıllarında yaşayan Muhammed bin Abdulvehhâb'tır (Friedland, 2015, s. 14). Vehhabilik¹² olarak adlandırılan ancak özünde Selefilik'in daha radikal bir şekilde hayata geçirilmesine kapsayan bir anlayışın kurucusu Muhammed bin Abdulvehhâb, Selefilik'e ve Teymiyye'ye ait görüşleri teoriden uygulamaya geçirecek Selefilik'in üçüncü kez oluşmasını ve günümüze kadar etkilerinin hissedilmesini sağlamıştır (Ebu Zehra, 2006, s. 220).

Bu hareketin kurucu lideri olan Muhammed bin Abdulvehhâb, Necid'in merkezî bölgelerinden Uyeyne'de Hanbelî mezhebine üye birçok bilginin yetiştiği bir aileden gelmektedir. Dedesi Süleyman b. Muhammed Necid'de müftü, babası Abdulvehhâb ise emir, Uyeyne de Abdullah b. Muhammed b. Muammer döneminde ise kadı idi (Bodur, 2003). Muhammed b. Abdulvehhâb döneminde yaşadığı bölgenin ekonomisine çapulculuk, dinî hayatına da değişik hurafeler etkili olmaktadır. Sarıkaya'ya (2013, s.142) göre "Muhtemelen, bu yanlış inançlarla mücadele edebilmek için yeterli donanıma sahip olmak arzusu ile uzun sürecek bir ilim yolculuğuna çıkan genç Muhammed önce Mekke ve Medine'ye gitmiştir". İbn Teymiyye'nin eserleriyle de ilk olarak Medine'de öğrenciliği esnasında tanışmıştır.

Abdulvehhâb, doktrinini esaslarını belirlerken İbn Teymiyye'den etkilenmiş ve Allah'ın zat, sıfat ve fiilleri açısından birleşmesinin tevhit için yeterli gelmeyip kulların da kendi amelleriyle Allah'ı birlemeleri gerektiği prensibini oluşturmuştur (*amelî tevhid*). Abdulvehhâb'a göre amelî tevhid uygulayanlar kâfir sayılır.¹³ Müteşâbih¹⁴ ayetlerden benzerleri kastedilmiş olup bunların tevil ve tefsiri uygun değildir. Ayrıca şefaet sadece Allah'a aittir. Kuran ve Sünnette yer almayan her şey bidat ve her bidat ise sapkınlıktır (Sarıkaya, 2013, ss. 143-144).

Başlangıçta olmamakla birlikte sonradan dinin içerisine yerleşen inanç ve uygulamaları ifade etmek için kullanılan bidat sözcüğü, Vehhabiler için temel bir kavramdır. Öyle ki, Vehhabilerin inançlarına göre, bidat, kişinin Müslümanlıkla ilişkisi olup olmadığını gösterir. Bu açıdan, bidatler ile mücadeleyi esas alan Abdulvehhâb; şefaet anlayışıyla Allah ile kul arasına aracı koymayı, peygamberlerden medet ummayı, mezarda dua etmeyi (M. Özcan ve L.Özcan, 2015, s. 42), mezara bırakılan şeylerle ölümlerden istekte bulunmayı, Allah'tan başkası adına kurban kesmeyi, şeyhle bağlantı kurmayı, tasavvufî anlayışında mürşide bağlanmayı şirk kabul ediyordu (Taştekin, 2016, s. 30). Bunlara ek olarak Abdulvehhâb'a göre; ağaç ve taş gibi metallerin kutsallaştırılması, muska takılması, nazar değmesini önlediği gerekçesiyle nazar boncuğu taşınması,

¹² Özünde Vehhabilik Selefilik'in bir koludur. Ancak günümüzde özellikle Batı literatüründe birbirlerinin anlamlarını karşılayabilen kelimeler olarak kullanılmaya başlanmıştır (Friedland, 2015, s. 14).

¹³ İŞİD 2014'te Irak ve Suriye'de ele geçirdiği yerlerde rehber olarak Abdulvehhâb'ın "Kitab-ül Tevhid" ini dağıtıyordu (Ertuna, 2014, s. 10).

¹⁴ Müteşâbih: Mana yönünden birden fazla ihtimal taşıdığı için anlaşılmasında güçlük bulunan lafız veya ifade. Sözlükte ise; "Şe-be-he" kökünün bir türevi olan "müteşâbih," benzetmek, dengi olmak manasına gelir. Arapça'da: Bir şey başka bir şeye benzedi, onunla aynı hale geldi demek için "İştebehe's-şey'u eş-şey'e" denilir (Arpa, 2002).

bir hastalığın, belanın uzaklaştırılması veya güzel görünmek gibi maksatlarla boncuk, ip ve benzeri şeylerin takılması, sihir, büyü, yıldız falına inanılması ve baktırılması şirktir. Ayrıca tütün, sigara ve kahve içmek, resim yapmak, müzik çalıp dinlemek haramdır (Yörükân, 1953, s. 61). Benzer şekilde, camilere yapılan ek yapılardan kubbe ve minareler, kandil kutlamaları, Şiilerin Eh-i Beyt'i anma törenleri de bidattir (Peskes, 2003, s. 419).

Bu bağlamda, Vehhâbiliğin belli başlı vasıflarını kısaca ifade etmek istersek şunları sırlayabiliriz:

1. Aklın kanıt olması mevzu bahis değildir.
2. Kitap kati delildir, icma¹⁵ ve içtihat¹⁶ Kuran ve sahih sünnete dayanması şartıyla kabul edilebilir.
3. Müteşabih ayetler delildir ve bunlar zahir manalarına göre anlaşırlar; bunları tevil yolu ile tefsir küfre sebebiyet verebilir.
4. Amel imanın içindedir ve tevhit-i ameli olarak adlandırılmıştır.
5. Tevhit'ten amaç tevhit-i ameldir. Tevhit yalnız iman ve amelin bir bütün olarak kabul ettiği ve sadece Allah'a dua ve ibadet edildiği zaman gerçek anlamını kazanabilir.
6. Allah'ın sıfatları gerçek sıfatlardır ve Allah'ın zat ve sıfatları hakkında tüm ayetler olduğu gibi kabul edilir.
7. Allah'tan başkasından; şeyhlerden, meleklerden, peygamberlerden yardım dilemek ve onlarla dua etmek küfürdür.
8. Kuran ve sahih sünnet haricinde dine giren ve dindenmiş gibi kabul edilen şeyler bidattir. Mezarlar üzerine kubbe yapmak ve onları kutsallaştırmak bidatin bir türüdür.
9. Amelde dört mezhebi kabul etmekle birlikte itikatta mezhepler yasaktır ve buna bağlı olarak tarikatlara girmek ve onlara hizmet etmek men edilmiştir. (Yörükân, 1953, s. 60)

Abdulvehhâb'a göre, Vehhabi kıstaslarını kabul etmeyenler müşriktir; bunların canları ve malları helaldir. İnsanları bidatlerden uzak tutmak için güç kullanmak caizdir. İmansızlara düşmanlık sergilemek Vehhabilerin en ayrıt edici noktasıdır. Özellikle Kuran'da yer alan "El-Vela (Müminleri sevmek, dost edinmek ve onlara yardım etmek) Ve'l-Bera (Kâfirlere buğz etmek, onlardan uzak durmak)" kavramı, Vehhabiler açısından hem iletinin, hem de cihadın anahtarı olmuştur (Yörükân, 1953, s. 60). Bu nedenle, Vehhabilerin tarih boyunca Osmanlılar, Şiiler ve Hicazlılar gibi birçok Müslüman kitlelerle savaş halinde bulunmalarının arkasındaki ana nokta da Vehhâbiliğin "müşriklere karşı cihat" olarak kabul ettikleri bu prensiptir (Berk, 2010, s. 48). IŞİD ve ideolojisi üzerine çalışan Deniz Çiççi'ye (2017) göre,

El-Vela vel-Bera doktrini Kuran'da çokça yer alan bir doktrindir. Pek çok hadiste de yer almaktadır. Bu doktrin özellikle IŞİD ve Vehhâbiliğin yorumlama şekli ile açıklarsak şunu ifade etmektedir: 'Allah'ın yolundan gidenler ile (Gerçek Müslümanlar) sonuna kadar dost olun ve dayanışma içinde olun. Ama bunların dışında kalan her kim olursa olsun onları dışlayın, onlar ile bağlarınızı kesin, kendinizden uzak tutun ve onları tekfir ederek kâfir ilan edip onlara karşı cihat ilan edin'. IŞİD bu doktrini çok iyi kullanmaktadır; 'Benim yolum tek gerçek yoldur' diyerek kendisi dışındaki tüm dini yorumları dışlamaktadır.

IŞİD, bu mekanizmayı (tekfir etmek) daha çok "Rafiziler" olarak damgalayıp lanetlediği Şii ve Aleviler için kullanmaktadır (Ertuna, 2014, s. 8). Ayrıca IŞİD tarafından dinden çıkmakla suçlanan Şiiler, Nusayriiler, Aleviler, Dürziler ve Yezidiler; kâfir kabul edilen Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi tek tanrılı dinlerden aşağı görülüyorlardı (Saymaz, 2017, s. 42).

IŞİD, özellikle Şiilere olan nefretini eyleme dönüştürmektedir. Örgütün anlayışına göre; Şii mezhebinden olanlar Allah ile Müslüman arasında aracı yerleştirmekte, 12 imama ve Hz. Ali'ye

¹⁵ İcma: "İslâm âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmelerini ve bütün Müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dinî hükümleri ifade eden şer'î delil, İslâm fıkının Kuran ve Sünnet'ten sonra üçüncü kaynağı" olarak tanımlanmaktadır (Dönmez, 1993, ss. 417-431).

¹⁶ İchtihat kelimesi; Sözlükte "çaba göstermek, bütün gücünü kullanmak, ısrarlı olmak, zahmet çekmek" anlamındaki cehd kökünden türeyen içtihat "bir konuda elden gelen çabayı sarf etmek, bir şeyi elde edebilmek için olanca gücü harcamak" demektir (Apaydın, 1993, ss. 432-445).

de dua etmektedirler. Dolayısıyla örgüte göre Şii mezhebine bağlı olanlar Allah'a karşı çıkmaktadır ve kâfirlerle aynıdır, öldürülmeleri şarttır.¹⁷ Ayrıca IŞİD aynı sebepten ötürü, yani Müslümanların Allah'a ibadet ederken, ölmüş kişileri aracı tutarak dua etmelerinden ve bunun şirk olduğuna inanmalarından dolayı Irak ve Suriye'de işgal ettiği yerlerdeki bütün türbeleri yıkmakta idi (Cülük, 2015). IŞİD'in hayata geçirdiği bu eylemler ve Şiiilerin öldürülmesi, düşünceleriyle kendi zamanında ilgi odağı olan Abdulvehhâb döneminde de gerçekleştirilmiştir.

Abdulvehhâb, Uyeyne'de kadı olan babasının vefatının ardından memleketine dönüp Uyeyne Emiri Osman b. Hamad'ın korumasına girmiştir. Hamad ile akrabalık ilişkisi kuran Abdulvehhâb, sağladığı ittifakı hem fikirleri hem de emirin kılıcı sayesinde ilk yıkıcı etkilerini bu bölgede göstermeye başlamıştır. Uyeyne ve etrafındaki bütün türbeleri, yüksek kabirleri, kutsallaştırılan ağaçlar ve mağaralar yok edilmiştir. Yok edilen yapılar arasında sahabelerden Zeyd bin Hattab'ın türbesi de mevcuttur. Gerçekleştirilen bu eylemler neticesinde, Abdulvehhâb'ın kuvvetini Muhammed bin Suud fark etmiştir (Taştekin, 2016, s. 31). Abdulvehhâb'ın kılıca, Suud Ailesi'nin ideolojiye gereksinimi vardı. Kısa bir süre içerisinde birçok kabile Abdulvehhâb'ın düşüncelerine biat ettirildi. Etmeyenler kılıçtan geçirilerek öldürüldü. 1802'de Kerbela'yı derdest eden Vehhabiler iki bin Şii'yi öldürüp Hazreti Hüseyin'in Türbesini talan ettiler. Bir sene sonra Mekke'de Hazreti Hatice'nin evini yok ettiler (Yiğit, 2016, s. 215).

1907-1912'de Osmanlı ve İngiltere savaşından faydalanarak, egemenliğini güçlendiren Suud Ailesi, Vehhabiliği çöl aşiretlerini yerleşik düzene geçirmede kullanmaktaydı. Müminlerin emirine bağlılık, kâfirlerle karşı cihat ve İslam bölgelerine hicret çağrısı yapıldı.¹⁸ Yerleşik düzeni kabul edenlere "İhvan," yani kardeş denilmiştir (Demir, 2014, s. 9). İhvanlar omuzlarına dökülen saçları, dudak altına inmeyen bıyıkları, dağınık sakalları, uzun entarileri ve sarıklarıyla meşhurdur. Kadınların sokağa çıkması yasaktır. Camilerde namaz yoklaması alınmaktaydı.

Hicaz ve Taif'i soyarak işgal eden İhvan'ın yarattığı korku, Mekke'nin terk edilmesi ile sonuçlandı. İhvan'ın radikalizmi tasfiye edilirken, Vehhabilik 1932'de kurulan Suudi Arabistan'ın bünyesinde kurumsallaştı (Saymaz, 2017, s. 25). Bu ittifak bayrağa da yansdı; "Palmiye ağacı mülkü, çapraz iki kılıç ise Suud ile Abdulvehhâb'ı temsil etmekteydi". Böylelikle Vehhabilik ilk defa Suudi devletinin ideolojisi olmuştur (Yiğit, 2016, s. 215).

İhvan ile beliren Abdulvehhâb-Suudi ittifakının diğer cihatçı örgütlere yol gösterici olan mirası şuydu: Din için kadın, çocuk, yaşlı ayırt etmeksizin öldürmek; yağmalamak; ganimet düşüncesiyle cihat seferberliği; kuralları çiğneyenlerin kolaylıkla mürtet (dinden çıkan ya da ayrılan) sayılıp öldürülmesi; keyfi cezalar; korku salarak kentleri işgal etmek; bidat merkezi kabul edilen yapıları yok etmek; kendinden olmayanı mürtet, yani kâfir ilan etmek; belirgin bir Şia karşıtlığı (Taştekin, 2016, s. 35).

Günümüz literatüründe, özellikle El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin ideolojileri "cihatçı" sıfatını almaktadır. Hatta batılı kaynaklar "cihadistler" olarak damgaladığı IŞİD'in ideolojisini ise "Cihadi Selefilik" (Friedland, 2015, s. 13) olarak değerlendirmektedirler. Selefilik ile

¹⁷ Örneğin, Haziran 2014'te, Tikrit civarındaki eski Amerikan Üssü "Speicher" Kampı'ndaki katliamda IŞİD'in lideri el-Bağdadi'nin savaşçıları, Irak ordusundan teslim olmuş bin yedi yüz Şii askerini katlettiklerini söyleyerek övündüler. Başka bir örnek ise, IŞİD Musul'u ele geçirdiği gün, Baduş Hapishanesine saldırarak hemen hemen bin beş yüz esiri dışarı çıkardı. Bütün herkesi en yakındaki çöle götürerek Sünni ve Hıristiyanları Şiiilerden ayırdı. İlk iki grubun mensupları farklı yerlere götürüldüler. "Şiiiler ilk başta tartaklandı ve yağma edildi, sonra sıraya dizildi ve her biri sıra numaralarını söyledikten sonra koyuldukları çukurun içinde infaz edildi" (Weiss ve Hassan, 2016, s. 32).

¹⁸ IŞİD'in lideri Ebu Bekir el-Bağdadi, örgütün 28 Haziran 2014'te hilafet ilan etmesinin ardından, Suudi Arabistan'ın temelini atan Vehhabiler gibi hicret, cihat, devlet parolasını etkili bir şekilde kullanarak Müslümanları halifenin ülkesine bir çağrıyla davet etti. Ebu Bekir el-Bağdadi'nin çağrısı için IŞİD'in El Kitabı "Vaşşetin İdaresi" başlığına bakınız.

Cihadi Selefilik her ne kadar dinin kaynakları konusunda aynı paydada yer alsalar da, yorumlama ve pratikte bir ayrım içerisine girmişlerdir. Bu sebeple İŞİD'in ideolojisini daha iyi anlayabilmemiz için, iki grup arasındaki farklılıkları açıklamamız gerekmektedir:

Selefiler, eylemden çok inanç ve inancın saflığını önemserken; *Cihadi Selefiler* ise eylemi ön planda tutmaktadır. Selefilerin ilgi odağında saç, sakal, bıyık, peçe gibi şekle taalluk eden konular ya da bidatler varken; Cihadi Selefiler devlet, cihat, şahadet gibi unsurlara önem vermektedir (Taştekin, 2016, s. 40). Apak (2013) da Cihadi Selefilik'in İslam'ın cihat ile egemen olacağını düşünen kişilerden meydana geldiğini belirtmektedir. Selefiler yönetime karşı savaş ve mücadeleyi uygun bulmaz, haricilik olarak tasvir eder. Örneğin; "Ahmet b. Hanbel'in işkence görmesine rağmen Abbasi imamlarının arkasında namaz kılması". Cihadi Selefilik ise iktidarların kişilikten öte eylemlerine bakmaktadır. Örneğin "İbn Teymiyye'nin Moğol idaresine karşı mücadele fetvası" (Saymaz, 2017, s. 31). Başka bir ifade ile, Selefiler namaz kıldığı sürece iktidara bağlılığını korurken; Cihadi Selefiler ise başkanın karar ve icraatlarının İslami olup olmadığını ön planda tutmaktadırlar (Büyükkara, 2004). Selefiler gayrimeşru bir lider tarafından yönetildiğinden sıcak cihada mesafeli dururlar, İslam âleminin selef akidesi üzerine buluşmasına çalışırlar. Cihadi Selefilik ise "Usame b.Ladin ve Eymen ez-Zevahiri ile büyük bir sapma yaşamıştır, bu yüzden de cihadi şeyhler tarafından tenkit edilmiştir; yeterli delil olmadığından yöneticileri ve âlimleri küfürle suçlamıştır; halkı Müslüman olan ülkeleri çatışma alanına dönüştürmüştür" (Erdem, 2016, s. 70). Selefiler Filistin, Keşmir ve Çeçenya cephesinde savaşmayı meşru liderin izni olmadığı gerekçesiyle reddederken; Cihadi Selefiler bu bölgelerde cihadın dışlanamaz olduğuna inanmaktadırlar (Taştekin, 2016, s. 40).

Cihadi Selefilik'in başlangıcı, 1906-1966 yıllarında yaşayan Mısırlı Seyyid Kutub'a dayandırılabilir. Batı'da Seyyid Kutub, İslami radikalizmin ideolojik temelini oluşturan kişi olarak nitelendirilmektedir. Graham E. Fuller'a göre; "İslam'ın modern radikal vizyonunun tesisinde Kutub çok önemli bir rol üstlenmiştir. Kendisinden yedi asır önce yaşayan İbn Teymiyye'den etkilenecek aldığı bakış açısı ile günümüzü yorumlamış ve tüm İslam coğrafyasında adeta bir şok etkisi yaratmıştır" (Berk, 2010, s. 61). Whealan (2005), Kutub için "El-Kaidecilik'in İslam ve dünya için en tehlikeli ideolojik özelliklerine doğrudan yol açmıştır. Kutub'un birçok kavram (özellikle cihat, şahadet ve öncü kavramları) üzerindeki mirası oldukça olumsuzdur ve hem teoride hem de uygulandığı haliyle, açık bir şekilde totaliterdir" ifadesini kullanmaktadır (Erdem, 2014).

Seyyid Kutub'un düşüncesine göre, sadece inanç ve ibadet bütünlüğü kişinin yetkinlik noktasında Müslüman sayılması için kâfi değildir. Devam ettirilebilir bir inanç ve ibadet bütününe ek ve katma bir değer olarak, Müslüman olmanın vazgeçilmez esasları arasında; Allah'ın hâkimiyetine teslimiyet, kulların egemenliğini reddetmek ve cahiliye toplumuna karşı tepkide bulunmak gibi hususlar da vardır. Bunlar olmadan gerçek ve mütekâmil anlamda Müslümanlıktan söz edilemez (Altıntaş, 2009, ss. 80-81).

Kutub'a göre, bir cemiyette hâkimiyet yalnız Allah'a ait olur ve bu hâkimiyet ilahi kuralların kutsallığı temeline dayanırsa, böyle bir toplum yapısında insan gerçek özgürlüğünü elde eder, kula kulluk etmekten kurtulur (Aksakal, 2015, s. 71). Kutub; İslam çerçevesinde en büyük köleliğin, insanların şeriata değil de beşeri rejimlere boyun eğip benimsediklerini iddia etmektedir. Beşeri sistemlere boyun eğerek Allah'tan başkasına yönelen birinin, Müslüman olduğunu iddia etse dahi, Allah'a ait dinin dışına çıkacağı, yani kâfir olacağını savunmaktadır (Erdem, 2016, ss. 66-67).

Seyyid Kutub'a göre, İslam sadece iki tip toplum tanıır: "İslam Toplumu" ve "Cahiliye Toplumu". İslam toplumu; inanç ve ibadet, hukuk ve düzen, ahlak ve hareket açısından İslam'ın bir

bütünlük çerçevesinde yaşandığı toplum biçimidir. Cahiliye toplumu ise, İslam'ın uygulanmadığı ve İslam'ın inanç sisteminin, düşünce yapısının, değerlerinin, ölçülerinin, sosyal ve siyasal sisteminin, ahlak ve yaşama biçiminin yürürlükte olmadığı bir toplumdur (Altıntaş, 2009, ss. 75-78). Kutub'a göre, "Müslüman olarak adlandırılan toplumlar da cahildir"; "onların burada Allah'tan başka ilaha inanıp taptıkları için değil, yaşam biçimlerini Allaha teslimiyet üzerine kurmadıkları için cahil olarak sınıflandırmaktayız". Dolayısıyla, dünyanın dört bir yanında sistemlere başkaldırılmalı, yeryüzünde Allah'ın hâkimiyetini etkin hale getirmek için insan egemenliğine son verilmesi hedeflenmelidir (Aksakal, 2015, s. 71).

Kutub'un görüşlerine göre, İslam dünyasını tehdit eden birbiriyle alakalı iki şey mevcuttur: ABD ve genel olarak Batı kültürünün dejenere edici ve yıpratıcı etkisi olan dış düşman ve dış düşmanın yarattığı iç düşman. Müslüman toplumları ve onların yeni yöneticilerini etkisi altına almış ahlaksızlık ve İslami yaşam tarzına duyarsızlaşan iç düşmanları Kutub, "yeni cahiliye" olarak isimlendirmiştir (Clarke, 2006, s. 550). Burada, Kuran'da bahsedilen "Tağut" kavramını "Hakka, hakikate ve imana karşı gelen; Allah'ın kulları için çizdiği nizamı ve hududu çiğneyen her şeyi ifade eder" biçiminde güncelleyerek, devletin yöneticilerini tağut ilan etmiştir (Saymaz, 2017, s. 26). Kutub'a göre; kâfirlerle yönetilen ve Müslümanlığı koruduğunu iddia eden bu devletlere karşı savaş dâhil eldeki var olan tüm olanaklarla "cihat" yapmak gerekmektedir (Berk, 2010, s. 61). Dolayısıyla Kutub'un cihadı yalnızca kâfirlere değil aynı zamanda Müslüman rejimlere de karşıdır. Bu kapsamda Taşdemir'e (2015, s. 58) göre "Selefi-cihatçı ayaklanmaların tümü İslami bir devlet kurma amacını barındırmakta ve din değiştirdiği kabul edilen hükümeti yıkmak, ABD ve diğer Batılı güçleri ve bunların yerel selefi-olmayan ortaklarını ülke ve bölgelerinden def etmek amacındadırlar."

Seyyid Kutub'un Hâkimiyet, Cahiliyet ve Cihat gibi unsurlara ilişkin ifadeleri, El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri için bir referans kaynağı oluşturmuştur. Bu bağlamda Yemenli gazeteci Abdulilah Haydar Şayı'nın ifadesi aradaki ilişkiye ışık tutmaktadır: "İslam Devleti, Abdullah Azzam'dan eğitim almış olan Seyyid Kutub tarafından tasarlandı, Usame bin Ladin tarafından dünyaya yayıldı, Ebu Musab Ez-Zerkavi tarafından gerçeğe dönüştürüldü ve el-Bağdadiciler tarafından uygulandı" (Weiss ve Hassan, 2016, s. 227).

Günümüzde dini referans alan terör örgütlerinin "Batı bizi eziyor, onun maşası olan tağut, yani yalancı İslamcılar da onlara işbirliğine gidiyor" yorumu ve "Dar-ül Harp"¹⁹ olarak isimlendirilen bu ülkelerde sivillerin dahi katledilebileceğinin değerlendirilmesi, çok sayıda Müslüman'ın öldürülmesine sebep olmaktadır (Bilgesam, 2015, s. 31). IŞİD örneğinde, Irak ve Suriye'de hâkimiyetleri altına almış olduğu bölge dışında, her hangi bir Müslüman devlet yoktur ve dolayısıyla nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmakla beraber onlara göre kâfir olan devletlerde de pekâlâ eylem yapılabilmektedir. Böylece kâfir olarak varsaydıkları nüfusun çoğunluğu Müslüman ülke halklarını da meşru bir hedef haline getirmektedir (Erdem, 2015).

Dinî düşünce ile hareket eden terör örgütlerince "cihat" kavramı ve bu kavramı tanımlayan semboller de çokça kullanılmaktadır. Örneğin, Hz. Muhammed döneminde kullanılan "râye" isimli bayrağın siyah olması sebebiyle, Abbasilerden bugüne cihat bayrakları siyah olmuştur.

¹⁹ İslam hukukunda "Dar-ül Harp"; "İslami veya İslam dışı bir yönetimin hâkimiyeti altındaki ülke" anlamında kullanılır. Buna göre bir ülkenin İslam veya küfre nispet bakımından niteliğinin tayin ve tespitinde temel ölçü yönetim ve hâkimiyettir. Dar-ül harp, klasik İslam hukuku kaynaklarında "küfür yönetiminin hâkim olduğu ülke", "kâfir liderin emir ve idaresinin yürürlükte olduğu ülke" şeklinde tarif edilmiştir. Buna göre dar-ül harp, İslam harici devlet ve yönetimlerin egemenlik alanını, faaliyet ve hukuk sistemlerinin pratiğini ifade eder. Başka bir deyişle İslam siyasi egemenliğin sınırları haricinde kalan, yönetim ve hukuk sistemi İslam kıstaslarına uymayan her ülke dar-ül harptir (Özel, 1993, s. 536).

Gerçekten de bugün cihat iddiasını ortaya atan el Kaide'den İŞİD'e kadar her ne kadar örgüt varsa, hepsi aynı geleneğe bağlı kalarak siyah bayrak kullanmışlardır (Bardakçı, 2014).

İŞİD'e benzer bazı terör örgütleri, siyah bayrağa ek olarak Hz. Muhammed'in mührü olarak gösterilen işareti de kullanmaktadır. Hz. Muhammed yabancı devlet liderlerine mektup yazdığına, onların mühürsüz mektupları dikkate almadıkları hatırlatıldığı ve bu sebeple bir mühür hazırlandığı belirtilmektedir. Literatürdeki bilgilere ve mektuplardaki baskılar incelendiğinde, mührün alt kısmında "Muhammed," orta kısımda "Resul" en üst kısımda "Allah" sözcükleri yazıldığı görülmektedir (Kesinkaya, 2015, s. 43). İŞİD'in bayrağının üst tarafındaki satırında kelime-i tevhidin "Lâ İlähe İllallah" şeklindeki ilk bölümü, alttaki halkada da ikinci kısmı, yani "Muhammedun Resulullah" ifadesi yer almaktadır. Bu halka, Hazreti Muhammed'in mührünün oraya kopya edilmiş halidir.

İŞİD terör örgütünün temel düşünce yapısı ve itikadı görüşlerini, el Bağdadi tarafından yazılan örgütün ilkeleriyle şöyle özetlenebilir (Biçer, 2015, ss. 9-10):

1. Şirkin her türlü ve şirke ileten yol ve araçların hepsi ortadan kaldırılacaktır.
2. Şiiler/Rafiziler, şirk ve ridde²⁰ taifesindedir.
3. Aşırılığa giden Haricilik ile dine lakayt Mürcie²¹, bizim hedefimizdir.
4. Kelime-i Şهادeti söyleyen ve İslam'ın nevakızlarından birisini işlemeyene karşı duruşta değiliz. (Nevakız: İslam'ı bozan şeyler, Bidat)
5. Küfür; söz, eylem ve itikat olarak, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılır.
6. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir.
7. Hizb-i İslami, Hizbü'l-Mutlak, Düleymi, Haşimi, Allavi, Caferi ve diğerleri gibi Siyasi faaliyet içerisinde bulunanlar, mürtet ve kâfirdirler.
8. Rafiziler, ridde küfrüne girmişlerdir.
9. Batı ile işbirliğine girenler, müşriktirler.
10. Hükümte görev alan yetkili ile şube müdürü arasında fark yoktur.
11. Endülüs'ün yıkılmasından itibaren, İslam ülkelerinin kurtarılması için cihada, farz-ı ayndır.
12. Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusu mürtet ve kâfirdir.
13. Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusuyla savaşmak, Haçlılarla savaşmaktan 'daha vacip' tir.
14. İslam Devleti'nde bulunan Kitap Ehli ve Sabii gibi zimmiler, zimmetleri olmayan harp ehlidirler. Çünkü onlar el-Umeyriyye'deki sözlerini tutmamışlardır.
15. Diğer İslam gruplar, tek bayrak altında toplanmadıkları için, isyancıdır.
16. Faal ve sadık âlimlere saygı gösterilir. Tağut yolunda giden ve ona yalakalık edenler ise tecrit edilir.
17. Ahlaksızlığa davet eden ve buna yardımcı olan uydu alıcıları gibi aletler haramdır.
18. Kadının, yüzünü kapatması farz, sosyal hayatta erkeklerle karışması haramdır.

Bu veriler ve Bağdadinin görüşleri doğrultusunda İŞİD'in dini anlayışı ve felsefesinin İlimin uç noktalarından biri olarak kabul edilen Selefilik'te büyük oranda örtüştüğü anlaşılmaktadır.

4. Sonuç

Terör ve terörizm çağımızın en büyük sorunlarından biridir. Bu çalışma son dönemlerde Irak ve Suriye'de ortaya çıkan önemli bir terör sorunu incelenmiş ve İŞİD, Selefilik, Cihadi Selefilik gibi pek çok kavram açıklanmıştır.

İŞİD bugün oluşan ve yeni ortaya çıkmış bir terör örgütü olmayıp kökenlerini 1980'lerdeki Sovyet-Afgan mücadelesine kadar dayandırabileceğimiz ve ilk olarak 1999'da Zerkavi tarafından İran sınırı civarlarında, Tevhid ve Cihad Örgütü olarak kurulan bir örgüttür. 2001 yılında

²⁰ Ridde: "Bir Müslüman'ın İslâm dininden çıkması anlamında fıkıh terimi" (İnce, 2008, ss. 88-91).

²¹ Mürcie: "İslâm'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkıp ılımlı ve uzlaşmacı fikirleriyle tanınan itikadî ve siyasî fırka" (Kutlu, 2006, ss. 41-45).

Irak'ın kuzeyine yerleşerek ABD kuvvetlerine karşı savaşan uluslararası bir terör örgüt haline gelmiştir. Örgüt, 2004 yılında El-Kaide ile birleşerek Irak El-Kaidesi adıyla anılmaya başlamıştır. Örgütün kurucusu Zerkavi'nin ölümü ile liderlik konumuna Ebu Hamza el-Muhacir getirilmiş ancak Ekim 2006'da Irak İslam Devleti ilan edildiğinde liderlik Ebu Ömer el-Bağdadi'ye geçmiştir. 2007 yılından itibaren ABD'nin Sünni aşiretlerle beraber kurduğu Sahva Konseylerinin mücadelesi sonucunda gücünü yitirmeye başlayan IŞİD, 2010 yılında yönetim koltuğuna Ebu Bekir el-Bağdadi'yi getirerek örgütü yeniden etkin bir hale getirmiştir. Örgüt 2011'den sonra Irak ve Suriye'de geniş çapta kontrolü ele alarak 2014 yılında her iki ülkede de İslam Devleti'ni ilan etmiştir. Böylelikle örgüt bölgesel güç konumundan dünyayı tehdit eden bir unsur konumuna gelmiştir.

Terör örgütlerinin devlet ya da uluslararası toplum üzerindeki yarattığı tehdit ve tehlike seviyesi, örgütün benimsediği ideolojisine bağlıdır. Cihadi Selefi bir terör örgüt olarak IŞİD, diğer grup ve örgütlerden farklı olarak toprak kazanmayı ve devlet kurmayı kendisine hedef olarak belirlemiş ve sadece Batı ile değil özellikle Şii mezhebi ile mücadele etmeyi kendisine ilke edinmiştir.

IŞİD İslam'ın ilk temsilcilerinin yaşam tarzına dayanan Selefi düşünceyi kendisine temel referans noktası olarak benimsemiş bir terör örgütüdür. Örgüt'ün Selefi düşüncesinde Muhammed bin Abdulvehhâb ve İbn Teymiye gibi kişiler tarafından geliştirilen düşünceler, İslam'ın sınırları sayılmıştır. IŞİD'in örgütsel düşünce birliğinde eskiye yani saf hale geri dönüşün mutlak bir yeri bulunmaktadır. Mantık ve aklın İslama daha sonradan dâhil edildiği gerekçesiyle düşünce ve aklın kabul ettiği her şeyi reddedip özellikle nakli bilim önem kazanmıştır. Ayrıca kendi İslami anlayışlarından sapanları, uymayanları; kâfir ya da münafık olarak tasvir eden bu örgüt, ceza olarak ölümü meşru görmektedir. Hatta öyle ki kendi inançları doğrultusunda yaşamayan Müslüman devletleri batı devletlerden daha kâfir görmekte ve cihat adı altında ilk hedef olarak göstermektedir. IŞİD, üyeleri şiddeti kullanarak, dünyayı kendi etrafında yeniden biçimlendirmenin peşindedirler. Örgütün son amacı, kendi çağrılarını incelendiğinde, ülke sınırlarını kaldırıp İslam hilafetini yeniden canlandırmak, Ortadoğu bölgelerinde ve daha sonra da bütün dünyada İslam şariatını ilan etmektir.

Kaynakça

- Acar, Ü. (2012). A'dan Z'ye Terörizm. Ankara: Kripto Yayın Dağıtım.
- Acun, C. (2014). Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD). *SETA Perspektif*, (53), 1-6.
- Aksakal, C. (2015). Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2 (3), 65-81.
- Albayrak, A. (2004). Terör-Din ilişkisi(zlığı) üzerine. *Dini Araştırmalar*, 7 (20), 291-301.
- Altıntaş, R. (2009). Seyyit Kutub'un Cahilye Anlayışı. *Marife* (3), 75-84.
- Apak, A. (2013). Selefilik ve Selef kavramı. (Bildiren Ahmet Serin). <http://www.dunyabizim.com/etkinlik/15301/adem-apak-selefilik-ve-selef-kavramini-anlatti> (Erişim tarihi: 15.02.2018).
- Apaydın, Y. (1993). "İçtihat". *Türkiye Diyanet Vakfı-İslam Ansiklopedisi*, cilt (21), 432-445.
- Arpa, E. (2002). "Müteşabih Ayetler" Kavramı Hakkında Tarih ve Semantik Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43(2), 151-168.
- Ateş, T. (2007). Temel Okul Sözlüğü. Ankara: Aydan Yayıncılık.
- Bardakçı, M. (2014). "Bu bayrak maalesef bir tasarım şaheseridir". <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/959177-bu-bayrak-maalesef-bir-tasarim-saheseridir> (Erişim tarihi: 24.02.2018).
- Barrett, R. (2014). The Islamic State. New York: The Soufan Grup.

- Berk, O. (2010). Türkiye’de Dini Motifli Terör. *Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Biçer, R. (2015). İŞİD Düşünce Yapısının Teolojik Arkapları. *Kelam Araştırmaları*, 13 (1), 2-11.
- Bilgesam. (2015). “Teör”ün Geldiği Yeni Boyut: İŞİD Örneği.” *Bilgi Adamlar Kurulu Raporu*. Bilgesam: İstanbul.
- Blanchard, C. ve Humud, C. (2017). The Islamic State and U.S. Policy. Prepared by Congressional Research Service, 1-32.
- Bodur, H. (2003). Vehhabi Hareketi ve Küresel Terör. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2), 7-20.
- Büyükkara, . (2004). 11Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiye ve Cihadi Selefiye. *Dini Araştırmalar*, (7), 205-234.
- Clarke, C. ve diğerleri. (2017). Financial Futures of the Islamic State of Iraq and the Levant. California: RAND Corporation.
- Cülük, A. (2015). İŞİD’in Dünden Bugüne Gelişimi ve Geçirdiği Dönüşüm. <http://akademikperspektif.com/2015/01/21/isisdin-dunden-bugune-gelisimi-ve-gecirdigi-donusum/> (Erişim tarihi: 12.02.2018).
- Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *AMME İdaresi Dergisi*, 30 (3),120-133.
- Çiğçi, D. (21.6.2017). İŞİD’in ömrü 5, ideolojisi yüzlerce yıllık. Röportaj: Altaş, Gülbahar. <http://www.rudaw.net/mobile/turkish/interview/21062017> (Erişim tarihi: 9.02.2018).
- Demir, H. (2014). Selefiler ve Selefi Hareketi İŞİD ne kadar Sünnidir. *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Raporu*, (21), 3-22.
- Demirci, S. (2017). İŞİD’in Genişleyen Afrika Ağı: BOKO HARAM ve EŞ ŞEBAB Uzantısı. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Kongresi*, 1-17.
- Din İşleri Yüksek Kurulu Raporu. (2015). DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Refransları Raporu. Ankara.
- Dönmez, I. (1993). "İcma". Türkiye Diyanet Vakfı-İslam Ansiklopedisi, cilt (8), 417-431.
- Ebu Zehra, M. (2006). İslam’da Siyasi, İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi. (S. Kaya, Çev.). İstanbul: Harf Yayınları.
- Erdem, S. (2014). El Kaide’nin ideolojisi Cihadi Selefilik. <http://www.gazete2023.com/dusunce-analiz/el-kaidenin-ideolojisi-ehadi-selefilik-h12038.html> (Erişim tarihi: 18.02.2018).
- Erdem, S. (2015). Fransa’daki Saldırının Nedeni ve Sonrasına İlişkin Öngörüler. <http://sahipkiran.org/2015/01/09/charlie-hebdo/> (Erişim tarihi:22.02.2018).
- Erdem, S. (2016). Cihatçılar: El Kaide ve İŞİD’e katılanların hikayesi. İstanbul: Yakın Plan.
- Erdoğan, Ş. ve Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14 (1), 5-37.
- Erkmen, S. (2014). Irak’ta El Kaide’nin Doğuşu, Gelişimi ve Bugünü. http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari_merkezi/2014/01/07/7368/irakta-el-kaidenin-dogusu-gelisimi-ve-bugunu (Erişim tarihi: 8.04.2018).
- Erten, M. (2013). Kuran ve Yorum. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 9-10.
- Ertuna, C. (2014). Küresel Cihadın Yeni Adresi: "İslam Devleti". *Ayrıntı Dergi*, (5), 1-21.
- Friedland, E. (2015). The Islamic State. Report prepared by Clarion Project, 1-23.
- Güller, M. A. (2014). İŞİD kara Terör. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014a). El Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: İŞİD. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 113-154.
- Gürler, R. ve Özdemir, Ö. (2014b). “Tevhid ve Cihad Örgütü”nden “İslam Devleti”ne. *SETA Perspektif*, (60), 1-8.
- Hakyemez, C. (2017). İŞİD’in beslediği Selefi düşünce nedir? Röportaj: Dinç, Engin. <http://www.on5yirmi5.com/roportaj/guncel/olaylar/160479/isisdin-beslendigi-selefi-dusunce-nedir.html> (Erişim tarihi: 13.02.2018).
- Hoffman, B. (1998). Inside Terrorism. London: Carolina University Press.
- Irshaid, F. (2015, December). “Isis, Isil, IS or Daesh? One group, many names”. BBC. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27994277> (Erişim tarihi: 9.02.2018).
- İnce, I. (2008). "RİDDE". *Türkiye Diyanet Vakfı-İslam Ansiklopedisi*, cilt (35), 88-91.
- Kaya, P. (2014). Bâtıniler’in Ortaya Çıkışı, Temel Düşünce Yapıları ve Büyük Selçuklu Devleti’nin Kuruluş Yıllarında ve Sultan Alıp Arslan zamanındaki İlk Faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi*, (19), 289-305.
- Keskinkaya, E. (2015). Irak ve Şam İslam Devleti’nin Yeni Medya Kullanımı. *Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kırman, M. (2006). Küresel Bir Sorun Olarak Din ve Şiddet. *Dini Araştırmalar*, 7 (20), 315-332.
- Kutlu, S. (2006). "MÜRCİE". *Türkiye Diyanet Vakfı-İslam Ansiklopedisi*, cilt (32), 41-45.

- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji unsuru olarak Kullandığı bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*. (1), 79-114.
- Okumuş, E. (2014). Ortadoğu ve İŞİD Gerçeği. Ankara: Siyah Beyaz Yayınları.
- Oosterveld, W. ve Bloem, W. (2016). The Rise and Fall of ISIS From Evitability to Inevitability. The Netherlands: The Hague Centre for Strategic Studies.
- Özcan, M. ve Leyla, Ö. (2015). İŞİD ve Kökenleri Haricilik ve Selefilik. İstanbul: Sefa Yayın Dağıtım.
- Özel, A. (1993). "Darülharp". *Türkiye Diyanet Vakfı-İslam Ansiklopedisi*, cilt (8), 536.
- Özsoy, A. (2017). İŞİD'in Dini Görüşü, Yapısı ve Yenilikçi Yöntemleri. <https://www.stratejikortak.com/2017/08/isis-dini-ve-yontemleri.html> (Erişim tarihi: 11.01.2018).
- Peskes, E. (2003). 18. Asırda Tasavvuf ve Vehhâbilik. (M. Çelenk, Çev). *Uludağ Üniversitesi*, 12 (2), 413-429.
- Salman, S. ve Ilgıt, A. (2019). İslam Devleti Örgütü'nün (İŞİD) Irak'ta Çıkışı ve Yayılmasının Sebepleri: 2003-2018. *Alternatif Politika*, 11 (3), 527-555.
- Sarkaya, B. (2013). İslam Düşüncesinde Tevhid; İbn Teymiyye Örneğinin. İstanbul: Güşümhane Üniversitesi Yayınları.
- Saymaz, İ. (2017). Türkiye'de İŞİD. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schmid, A. P. (2014). Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?. *ICCT Research Paper*, 1-29.
- Shamieh, L. ve Zoltán, S. (2015). The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *AARMS*, 1 (4), 363-378.
- Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). İŞİD Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri. *Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu*, 192-202.
- Taslaman, C. (2016). Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Taşdemir, F. (2015). İç Savaş Çerçevesinde Terörizm ve İŞİD Örneği. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11 (42), 41-67.
- Taştekin, F. (2016). Karanlık Çöktüğünde İŞİD: Din adına şiddetin dünü ve bugünü. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Todenhöfer, J. (2015). Inside IS – 10 Tage im Islamischen Staat (ده روز لى مگىل داعش لى دى دى لى دى دى لى دى دى) (İslam Devleti'nde İŞİD ile On Gün). (Ahmet Nareni, Almanca'dan Soranice'ye Çev.). Irak-Süleymaniye: Piremerd Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Bidat "bid'at". http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BİDAT (Erişim tarihi: 11.02.2018).
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Tasavvuf. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TASAVVUF (Erişim tarihi: 17.02.2018).
- Türkoğlu, E. (2017). Küresel Bir Terör Örgütü olarak İŞİD'in Dijital Dergi Kullanımı: Konstantiniyye Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi "akademia"*, 5 (1), 162-180.
- Varlı, İ. ve Uğur, C. (2016). Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu. İstanbul: BirGün Yayıncılık.
- Weiss, M. ve Hassan, H. (2016). İŞİD Ordusunun İçyüzü. (E. Kayhan, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Yiğit, H. (2016). Tekmili Birden İŞİD: El Kaide'den İŞİD'e; Amerika için Cihat. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Yörükân, Y. (1953). Vahhabilik. *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (6), 51-67.